



Som lærer har du få timer til rådighet, kompetansemål som må dekkles, og en elevgruppe som enten er veldig sammensatt eller homogen. Likevel kan du med relativt enkle grep knytte menneskerettighetsundervisningen opp til dine elevers egne liv. FN-sambandet har møtt Enver Djuliman, undervisningsleder i Den norske Helsingforskomite, for å få gode tips.



UNDERVISNING i menneskerettigheter

– Hva vil du ha ut av menneskerettighetsundervisningen?



Som lærer har du klart for deg hvilke forventninger og mål du har for undervisningen. Med hva med elevene? Spør dem, oppfordrer Djuliman.

– Hver gang jeg begynner å jobbe med en gruppe, spør jeg om hva det betyr å lære om menneskerettigheter, hva det betyr å lære i det hele tatt, og hvordan forstår vi hva vi lærer? Menneskerettigheter former vår virkelighet, og oss som mennesker. Vi må kunne koble kunnskapen og forståelsen om menneskerettighetene til vår egen hverdag.

I 15 år har han jobbet med menneskerettigheter og undervisning. Snøballen begynte å rulle etter en samtale om konflikter med bosniske ungdom

i Norge. «Hvorfor kunne ikke vi løse konflikten i Jugoslavia? Hvorfor måtte vi krige med hverandre?» spurte de.

Fra teori til praksis

Erfaringene han har gjort seg siden den gang, viser at ungdom må ha den viktigste rollen når menneskerettigheter står på timeplanen.

Hva betyr menneskerettighetene for elevene? Start gjerne timen med en diskusjon om forventningene til undervisningen. Noen har kanskje aldri tenkt over menneskerettighetene, og da kan du som lærer for eksempel starte med å spørre hva en menneskerettighet er, eller kan være.

Hvor går så veien etter at dere har slått fast forventningsnivået? Undervisningsopplegget kan være en blanding av ulike øvelser, gruppearbeid og forelesninger. Gjennom sine erfaringer har Djuliman kommet fram til at deltakende pedagogikk er best i denne type undervisning.

– Når man lærer alene, er man alene om læring. Det er mer kunnskap i en gruppe enn hos et individ. Gjennom gruppearbeid lærer elevene dessuten å ta ansvar for hverandre; å tolerere det de andre sier og gjør; å dele erfaringer.



Menneskerettighetsundervisningen bør være:

- Opplevelsorientert; det vil si at man lærer av opplevelsene i øvelsene.
- Erfaringsorientert; at deltakernes egen kunnskap og erfaringer brukes aktivt.
- Virkelighetsorientert; den bør knyttes til vår egen tid og deltakernes hverdag.
- Fremtidsorientert; det vil si at undervisningen bør sees i forhold til konstruktive perspektiver. Vanskelige emner som krig, nød, rasisme og fordommer bør ikke unngås, men fremfor alt knyttes til muligheter for positiv endring.

Lag undervisningsregler

Djuliman har et humanistisk perspektiv på undervisningen. Et viktig holdepunkt er at alle deltakerne er likeverdige, og at individuelle forskjeller og behov aksepteres og verdsettes. Også læreren skal delta. Undervisningen organiseres på en slik måte at elevene tar ansvar for egen utvikling i forhold til seg selv – og samfunnet. I oppgavene de tildeles, må de praktisere ansvar, toleranse og respekt.

Du som lærer har ansvar for å lage et sett med undervisningsregler. Et eksempel er at elevene aldri skal diskutere individ, kun sak. Alle elevene bringer med seg sin kompetanse og egne erfaringer. En elev kan ikke spørre en annen elev «hva vet vel du om dette?» fordi eleven mener at han eller hun er den eneste som har erfaring på området. Slike holdninger hemmer undervisningen. I møte mellom for eksempel flykninger og norske elever, vil en som ha opplevd krig ha sine erfaringer, men de norske elevene har også sine.

TIPS til undervisningsregler

- Diskuter sak, ikke person.
- Ha respekt for hverandre.
- Ikke prat i munnen på hverandre, rekk opp hånda.
- Det kan være flere riktige svar.
- Respekter tiden.

Må oppleves som relevant og meningsfull

Deltakende pedagogikk er en egnet metode når det er et humanistisk perspektiv på undervisningen. For at metoden skal fungere optimalt, må undervisningen oppleves som relevant og meningsfull for deltakerne. I skoletimene blir det din oppgave å vise at menneskerettighetene er betydningsfulle også for norske elever.

Enver Djulimans erfaring er at ungdom fokuserer på det som ligger dem selv nærmest. Mens ungdom på Balkan er opptatt av rettferdighet, er norske elever opptatt av retten til et privatliv.

I 2007 kom Djuliman og kollega Lillian Hjort med boka «Bygg broer, ikke murer. 97 øvelser i menneskerettigheter, flerkulturell forståelse og konflikthåndtering». Øvelsene har de enten laget selv eller hentet fra andre metodebøker som for eksempel Europarådets «Compass». Inspirasjonen til arbeidet med boken fant de i møtet med ungdommer.

Ulike øvelser

I tillegg til øvelsene i menneskerettigheter, flerkulturell forståelse og konflikthåndtering, finnes det flere korte introduksjonsøvelser og energiladere. Disse bidrar til sosialisering og variasjon, og Djuliman anbefaler sterkt å benytte seg av dem.

Energiladere kan brukes til å starte undervisningen, skape små pauser eller illustrere viktige poenger. Disse øvelsene skal skape tillit. Alle skal tørre å åpne seg og bli med i diskusjonen. Dersom deltakerne ikke kjenner hverandre på forhånd, må man starte gradvis. Men energiladere kan også brukes i klasser som tilsynelatende kjenner hverandre godt og klasser med konflikter. Energiladere tar som regel ikke mer enn ti minutter.

KOM I GANG

- Definer målsettingen for undervisningen.
- Velg øvelser som er tilpasset gruppens størrelse og alder.
- I gruppeøvelser bør elevene sitte i en hestesko.
- Start med en energilader.
- Sett sammen ulike typer øvelser og bruk energiladere jevnlig.
- Sett av tid til å reflektere over øvelsene når de er gjennomført i plenum.



ALDER INGEN HINDRING

Selv om Djuliman selv ikke har erfaring med yngre deltakere under 15 år, vet han at flere av øvelsene brukes av både eldre og yngre deltakere. Bruk skjønn når du velger øvelser.



Menneskerettighets-erklæringen som et verktøy

Disse øvelsene kan brukes som et supplement til ordinær undervisning, eller alene. Djuliman er ingen tilhenger av «oppramsende» undervisning, men det betyr ikke at du skal droppe å lære bort FNs verdenserklæring om menneskerettigheter. Bruk erklæringen og fakta om FN som redskap.

I øvelsen «Pantomime om menneskerettigheter» får mindre elevgrupper i oppgave å mime hver sin menneskerettighetsartikkel. Deretter skal resten av klassen forsøke å finne fram til hvilken artikkel gruppen på scenen har fått tildelt. Oppgaven krever at elevene har gjort seg kjent med de ulike artiklene på forhånd, men det er også lov å lete i artiklene underveis.

EKSEMPLER PÅ ENERGILADERE

- **Menneskemaskin** skal vise hvordan vi mennesker er avhengige av hverandre. Elevene står i en rekke midt i rommet. Sammen skal de lage en menneskelig «maskin». Eleven først i rekken skal finne på en bevegelse som han/hun skal gjenta så lenge øvelsen pågår. I tillegg skal han/hun lage en lyd som skal gjentas med bevegelsen. Neste elev skal finne på en egen bevegelse og lyd, som skal passe til lyden til eleven ved siden av. Slik fortsetter det nedover rekken. Den som leder øvelsen, kan gjøre oppmerksom på at det går an å synkronisere de ulike bevegelsene slik at de passer til hverandre. Når maskinen har funnet sin rytme, kan lederen «styre» maskinen slik at den går fortere eller saktere, og/eller at lyden blir høyere eller lavere.
- **Hus, menneske eller jordskjelv:** Elevene samles på gulvet og danner grupper tre og tre. En elev skal være alene. I gruppen skal to stykker stå mot hverandre, løfte armene og ta hverandre i hendene, slik at de lager et «hus med skråtak». Tredjemann tar plass i huset, og «huset» skal senke armene og «omfavne» personen. Alle husene skal deretter stå rundt eleven i midten. Denne eleven har oppgaven med å rope «hus», «menneske» eller «jordskjelv». «Hus» betyr at de to som lager huset, skal løfte armene (men fortsatt holde hverandre i hendene) og finne seg et nytt menneske å holde rundt. «Menneske» betyr at personen inne i huset skal finne seg et nytt hus, og «jordskjelv» betyr at alt går i oppløsning slik at alle får i oppgave å danne nye hus med nye mennesker. Den personen som står igjen til slutt, stiller seg midt i ringen og får oppgaven med å rope «hus», «menneske» eller «jordskjelv».

